

Rév Júlia (1947–2023)

Róla, Rév Júliáról kellene írnom, de először, meg kell okolnom, miért én írok róla. Aki olvasta a *Hitel* által közölt utolsó írását, az tudja, hogy már azt is én fejeztem be. Egy filmes dobozok közt kallódó dossziéból került elő. Nem tudom, akarta-e folytatni, vagy reménytelennek látta, hogy megoldja a rejtélyes ügyet, amellyel oly sokan próbálkoztak hiába. Először félretettem mint lezáratlan töredéket, aztán eszembe jutott egy lehetséges folytatás. Egy váratlanul feltoluló emlék révén rá kellett döbbennem, hogy talán magam is része vagyok a történetnek. A folytatásomat nem merném megoldásnak nevezni, inkább csak megfigyelt kísérletnek. Ha élne Júlia, talán azt mondaná, az irodalom területére tévedtem, vagyis a tények helyett a fikció világába.

De messzebről kellett volna kezdenem. Sokkal messzebről. A befejezetlenül maradt Rév Júlia-történetet azért folytattam, főleg azért, hogy megpróbáljak jóvátenni valamit, valami olyat, amit el sem követtem.

Előbb arról, ki is volt ő. Nem találhat sok fogódzót, aki írni szeretne róla. Nem szépítem: már életében elfelejtették. Meghalt, mielőtt rászánta volna magát, mielőtt elérkezett volna az a végzetes délután. Volt, aki azt hitte, soha nem is létezett. Folyóiratunk főszerkesztője egyszer rám telefonált. Utánagugliztam, de sehol semmi! Számonkérés érződött a hangjában: nem lehet, hogy álnév? Aztán mégis közölte az írásait, amelyek többnyire dobozban maradt dokumentumfilmek írott változata volt.

Dobozban maradt – a rosszul hangzó cenzúra helyett többnyire az elegánsabb „műsorpolitika” szóval szokták indokolni, ha egy film nem kerül közönség elé. Sok filmjének lett ez a sorsa, szinte mindnek, amelyet fontosnak tartott, csoda-e, ha a Google-kereső másokat dob ki helyette, ha nem írnak róla a blogok, és persze nincs Wikipédia oldala sem? Eleinte megviselte, hogy negligálják, aztán már csak legyintett. Volt benne részem, azt hiszem nem is kevés, hogy filmjeinek legalább a szöveges változata ismertté válhatott, még ha nem is túl széles körben. Én vettem rá, hogy publikálni kezdjen. De hadd kezdjem tényleg

az elején. Igyekszem tényszerű lenni és persze őszinte. Tudom, nehéz lenne úgy fogalmazni, hogy a saját felelősségem ne kerüljön szóba, hát meg sem próbálok.

Sok éve történt, emlékszem, ősz volt, vagy talán kora tavasz, valami vidéki író-olvasó találkozóra voltam hivatalos. Pocsék idő volt, ráadásul kedd, amit ki nem állhatok. Le akartam mondani, aztán elszégyelltem magam: a PIM-ben igen, Borsodban meg nem? Három átszállással jutottam le, ha azt mondanám, az isten háta mögé, azzal csak szépíteném a dolgot. Késlett a vonat, de akkora késés nem volt, ami indokolta volna, hogy a kultúrház be legyen zárva. Egy sovány, szemüveges hölgy gurulós bőröndön ülve cigarettázott a lelakatolt ajtó előtt. Azt mondta, hogy fél hatkor, amikor megérkezett (hatkor kezdődött volna az ankét), már ott volt a lakat. Hogy félreértésről szó sem lehet, azt az ajtóra rajszögezett plakát igazolta. Valamelyik kötetemből vagy katalógusomból, fölnagyítottak egy fényképet, nagybetűkkel alászedték a nevem, alatta meg kisebbel azt, hogy Rév Júlia fogja vezetni a beszélgetést. Bemutatkoztam és kinyitottam az ernyőt, mert elkezdett esni. Kezet fogtunk: Rév Júlia vagyok, mondta a hölgy, miután eltaposta a csikket. Próbáltam úgy tartani az ernyőt, hogy ő se nagyon ázzon.

Az ímélnben, amelyben meghívtak, szó volt valami panzióról, de nem jegyeztem meg, gondolván, úgys odakísérnek az előadás, illetve a beígért vacsora után. Rév Júlia sem emlékezett a panzió címére. Térerő persze nem volt, a mobiljainkat csak arra használhattuk, hogy fényüknél újra átböngésszük a plakátot. A nevem alatt dőlt betűvel a hivatásom és a díjaim, Rév Júlia neve mellett pedig, hogy szerkesztőriporter.

Ma már egyik irányban sincs vonat, mondta az állomáson a fölébresztett hivatalnok. A panziót firtató kérdésünkre, csak legyintett, három éve ledózerolták, a helyén a műfüves stadiont meg el se kezdték. A vállalkozó lelépett a pénzzel. Adtam az ásító vasutasnak egy ötszázast, hogy nyissa ki a várószobát, aztán egy másikat, hogy gyűjtson be a vaskályhába. A savanyú termoszkávét Rév Júlia fizette.

Nem először vállalja író-olvasó találkozók vezetését, tudtam meg, igaz ezen a településen még sosem járt. Az eredeti foglalkozása, ahogy a plakáton is láthattam, riporter, de a kisvárosi tévéstudióban, ahol állásban volt, rendezett, szerkesztett, operatorködött is. A délszláv háború idején nyelvtudására hivatkozva többször is visszaküldték szülőföldjére, hogy tudósítson az egykori tagállamok helyzetéről, a függetlenné vált népek sorsáról. Ekkor cserélte fel eredeti nevét – harminchárom hazalátogatására (hatvanhat utazására) emlékezve – a Rév névvel. Nemcsak az oda-vissza járásra utal, mondta, hanem arra is, amit tíz éven át láttam odaát, fordítsa csak meg: palindróma. Ez a kép maradt meg bennem legtovább, ez jut az eszembe most is, ahogy a hideg váróteremben toporog, fázósan összefogja maga előtt a kabátját, kicsapódik a pára a levegőben, ahogy kimondja a nevét: Rév Júlia vagyok, de szólíthat VÉR Julinak is.

Érdeklődtem a filmjei felől, sok van, felelte, bár adásba alig került néhány. Tudja, vidéken óvatosabbak a népek. Amire fönt maguknál már füttyül mindenki,

az itt a végeken még tabu. Átvágatták a filmjeimet, volt, amit többször is, aztán a műsorszerkesztésre, az elmúlt aktualitásra meg mit tudom én még mire hivatkozva berakták egy dobozba. Mielőtt nyugdíjaztak volna, beültem egy vágószobába, és legépeltem az interjúk szövegét. Ráment kilenc éjszakám. A kérdéseimet nem írtam le, azokra pontosan emlékszem, csak a válaszokat. A gurulós bőröndben a kiskosztüm és a félcipő mellett, amit a kultúrházban vett volna fel, a filmek szövegekönyvei voltak, azért hozta magával, hogy a vonaton beírja a kérdéseket. Három és fél óra ide, ugyanannyi vissza, éppen befejezem, mondta. Megmutatná, amivel már elkészült, kérdeztem. Nem sokat kérette magát; az volt az érzésem, mintha eleve azért lennének nála a dossziék, hogy megmutathassa. Közelebb húzódtunk a kihűlt kályhához, amelyben folyamatosan füttyült a szél, és olvasni kezdtem. A gépelt szöveggel nem volt gond, de a kézírása, vagyis a kérdései, nehezebben mentek. Majd én olvasom, ajánlotta. Szorosan mellém kellett ülnie, hogy egyszerre tudjuk olvasni a lapokat. Látszott, ahogy a leheletünk összekeveredik a levegőben.

Arra ébredtem, hogy a vasutas rázza a vállam.

- Most jön a 9.20-as. Ha nem megy el vele, délután ötig kell várnia.

- Na és a hölgy? - néztem körül álmosan.

- Miféle hölgy? Nem láttam, talán a 7.42-sel ment a másik irányba.

- De hisz itt a bőröndje - mutattam a pad mellé. A forgalmista megvonta a vállát.

A fentebb említett szerkesztő úgy került a képbe, nyilván már kitalálták, hogy neki adtam oda a novellákat. Mivel Rév Júliára nem akadtam rá sehol, hogy a bőröndöt a ruhával meg a dossziékkal visszaszolgáltassam, arra gondoltam, jelenjen meg az egyik forgatókönyve, hátha a nyilvánosság segít a föl kutatásában. Először csak egyet adtam oda, aztán megint egyet. Nem bánom, de ha botrány lesz belőle, tied a felelősség, mondta a szerkesztő, és leközölte *A dublőrt* és még vagy három további Rév-opust. A korrektúrákat természetesen nekem küldte, sőt az olvasói leveleket is hozzám irányította. Bánthatott a dolog, még ha nem is mutattam, hogy sokkal többen érdeklődtek Rév Júlia írásai, mint a sajátjaim iránt, amelyek ugyanebben a folyóiratban jöttek. Az igazán bosszantó persze az volt, amikor a szerkesztő vigasztalni próbált, s a Rév-írások közéleti jellegét, szerinte közhelyes politikumát összevetette az enyémeik „elefántcsonttorony esztétizálásával”. Talán mondanom sem kell, nem csupán sommásak, igazságtalanok is ezek a kategóriák.

Ha Rév Júlia maga nem is olvasta a lapot, de szerencsére egy ismerőse igen. Talán az egyik riportalánya vagy egykori munkatársa volt. Az illető felkutatta és összekapcsolta a szerkesztőséggel Rév Júliát, aki örült a megjelenésnek, és persze szívesen vette a honoráriumokat is. Az ismerőstől tudtuk meg, hogy albérlésben, meglehetősen rossz körülmények közt él, az a csekély fizetség is fontos számára, amit az újság biztosítani tud. Amikor a bőröndben talált írások elfogytak, újakat küldött, amelyeket átjavítottam és továbbítottam a főszerkesztőnek. Úgy tudom, ebben az időben velem osztotta meg legtöbb gondolatát, nota

bene, velem sem sokat. Ímélen kommunikáltunk, olykor telefonon (személyesen az elmaradt író-olvasó találkozó után egyszer sem), egyik utolsó üzenetében, utalva írásai lektorálásában nyújtott segítségemre (minimális segítség volt, el-ütések, kihagyott betűk, elfelejtett ékezetek...) nagyvonalúan „szerzőtársának” titulált. Természetesen csak idézőjelek közt tudtam elfogadni, hogy szerzőtársa lennék (az Elbert-aktát érintő közreműködésemet már nem érte meg). Mivel alig volt javítani való, egy idő után fölhagytam a lektorálással, rábíztam azt az olvasó-szerkesztőre, és csak a kinyomtatott írásokat olvastam el. Így történt az utolsó befejezett írás esetében is, amelynek *Az utolsó* címet adta. Szó esik benne egy tehetséges, ám ismeretlen ifjú poétáról, aki úgy akar megismerkedni a költő-fejedelemmel, hogy egy író-olvasó találkozó ürügyén egy isten háta mögötti helységbe csalja, ahol ugyan szó sincs a felolvasóestről, viszont elé tárhatja az életművét. A nagy író nem fog gyanút, sőt szívesen tetszeleg az önzetlen fölfedező szerepkörében... Nem folytatom. Ugye nem nehéz elképzelni, mit éreztem?

Miután lehiggadtam, felhívtam Júlia, pontosabban a főbérője, özvegy Lám Rókusné számát, de csak az üzenetrögzítőt értem el. Egy masinával másként beszél az ember, nincs idő a tapintatos fogalmazásra, nem köntörfalazhat, mert lejár a szalag. Mondtam, hogy ne remélje, hogy a novella és a valóság hasonlósága elkerülte a figyelmemet! Néhány mondat után azt vettem észre, hogy már sípol a hangrögzítő. Megsértettem volna? Arcberendezésében, hanghordozásában eleve volt egy cseppnyi sértettség, az olyan alkotó öntudata, aki tisztában van vele, többre lenne hivatva, annál, amit elért.

Természetesen a főszerkesztőt is beavattam, aki azt állította, eddig is csak rám való tekintettel közölte Rév Júlia írásait, noha a sok olvasói levél arra utalt, hasznosak voltak a lapnak is ezek a közlések. Képmutatónak, sőt álszentnek nevezett, amikor mentséget próbáltam találni a hölgy szerinte menthetetlen viselkedésére. Úgy gondolta, akkor lesz lojális velem, ha Júlia soron következő írásait visszautasítja. Nem tudom, beváltotta-e volna a szándékát; első indulatában fölkereste albérleti lakásán (talán azért is, hogy megbizonyosodjon a létezéséről), de elmondása szerint nem találta otthon. Talán a szerkesztő ajtóréssbe tűzött cetlijé, az én elhamarkodott telefonüzenetem, az aktív munkától megfosztott élet vagy mindezek együtt vezettek oda, hogy Rév Júlia nem akarta folytatni az életet.

Halála után sikerült rábukkannom néhány filmjére, ritkán tűnik föl bennük, saját riporterri megszólalásai alá legtöbbször vágóképeket, értelmező snitteket szerkesztett, ha mégis elkerülhetetlen volt, hogy személyesen is megjelenjen, akkor hátulról látszott, riportalánya felé fordulva vagy legfőljebb a filmesek által negyedprofilnak nevezett beállításban, ahonnan alig ismerhető föl az arc.

Egyszer említette, hogy filmes pályafutását lezárva vissza akar térni a szépirodalomhoz. Az általam, illetve a közbenjárásom révén közölt írásokon kívül nem ismerek tőle mást. Prózaí vagy verses munkáit keresve, átnéztem ugyan a szóba jöhető újságokat, folyóiratokat, de sem saját nevén, sem olyan néven, amelyet írói álnévnek vélhetnék, nem találtam rájuk. Az életrajzára egy szponzorációs

kérvény mellékletként sikerült rálelnem. A támogatást, talán mondanom sem kell, nem kapta meg. Egy formai hibára – az aláírás hiányára – hivatkozva utasították vissza. Tényleg nem írta alá. Eszembe jut újra a Rév-vér palindróma, és ahogy emelkedik a leheletünk a vidéki váróterem kriptamagas plafonja felé.

Amikor azt az írást elvállaltam, azt gondoltam, Rév Júlia utolsó befejezett írásának címét – *Az utolsó* – fogom fölé írni, aztán, épp a személyes vonatkozás miatt, elvettem, ahogy a szerkesztő is lemondott a közléséről. Tartalmilag és stílusban is más, mint a lapban közölt anyagok, amelyek mindegyike filmes előzmények nyomán született, és legtöbbjük benne volt abban a bizonyos gurulós bőröndben is.

